

ПОЛОНИСТИКАТА В ЧУЖДЕСТРАННИТЕ УНИВЕРСИТЕТИ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА ЛЕКТОРА ПО ПОЛСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Магдалена Закшевска-Вердуго

Университет „Коменски“ – Братислава (Словакия)

Резюме. В статията си авторката накратко представя лекторатите по полски език и литература в университетите по света. Обръща внимание върху дейността на Сдружението на полските и чуждестранните преподаватели по полски език и култура Bristol (Stowarzyszenie „Bristol“ Polskich i Zagranicznych Nauczycieli Kultury Polskiej i Języka Polskiego jako Obcego) и неговото методическо съдействие при изучаването на полския език, литература и култура в чуждоезикова среда. Също така разглежда съвременния модел и условията на функциониране на лекторатите, които от 2017 г. се координират от Националната агенция за академичен обмен (Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej, NAWA). По-нататък авторката се спира върху работата на лекторатите по полски език в Словакия, като се съсредоточава главно върху дейността на лектората по полски език към Катедрата по славянски филологии във Философския факултет на Университета „Коменски“ в Братислава. За да се постигне актуална представа за работата на полските лекторати в съпоставителен план, се проследява дейността и на лекторатите по полски език в България.

Ключови думи: полският език по света; обучение по полски език в чуждоезикова среда; обучение по полски език в Словакия; обучение по полски език в България

Днес полският език се изучава във висши учебни заведения по всички континенти на света (с изключение на Антарктида), но не всички лекторати по полски език са координирани от Националната агенция за академичен обмен (Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej, NAWA), която е държавна институция. В настоящата статия ще обърнем внимание на лекторатите по полски език в чужбина, чиято дейност се подпомага централно от държавните институции – преди време от Министерството на науката и висшето образование, а днес от споменатата агенция NAWA и реализираната от нея програма „Лектори“. Тази програма се отнася единствено за държавите, които имат сключени спогодби за културно и научно сътрудничество с полското правителство (Dąbrowska a kol., 2012: 32).

Тук ще проследим историята и съвременното ѝ състояние, като от позицията на авторката – лектор в Университета „Коменски“ в Братислава, ще насочим вниманието си главно към дейността на полонистиката в словашките университети, а с оглед на преобладаващата читателска публика – и в българските университети.

История на полските лекторати по света

Първите публикации, посветени на обучението по полски език, датират от XVI век, когато са издадени полско-немски разговорници и учебник по полски език за чужденци от Пьотр Страториус-Строенски. През този период възниква и първият лекторат в Академичната гимназия в Гданск (Kowalewski, 2011: 99). Продължителната и богата история на изучаването на полския език като чужд досега е била обект на редица изследвания¹⁾, затова ще разгледаме само лекторатите, развиващи дейност под егидата на правителството на Полската република. Първите сведения за тях откриваме в обобщенията от методическата конференция *Język polski jako obsz.*, направени от Янина Вуйтович (1969: 149), която твърди, че през 1968 г. в 15 страни са работили 31 лектори²⁾. По това време данните се обработват от Министерството на просветата и образованието³⁾, което впоследствие няколко пъти променя своето име и структура. През 2006 г. с дейността на чуждестранните лекторати се ангажира Министерството на науката и висшето образование. От архивните материали научаваме, че например през акад. 2011/2012 г. работят 104 лектори по полски език в 97 учебни заведения в 31 държави⁴⁾ (Dąbrowska a kol., 2012: 32). От 2017 г. насам лекторатите се администрат от нововъзникналата към Министерството на външните работи Национална агенция за академичен обмен (NAWA). Освен с избора и командироването на лектори по полски език в чужбина нейната дейност е насочена към глобализирането на полската наука чрез отпускане на стипендии, популяризиране на полския език и култура на изложения в чужбина, провеждане на летни семинари по полски език. През акад. 2019/2020 г. NAWA подкрепя работата на лекторите в 85 университета в 34 държави.

Въпреки очакваното нарастване на броя на лекторатите по полски език зад граница днес е налице тенденция към редуцирането им. По-нататък ще се опитаме да обясним причините за това положение.

Съвременното състояние на лекторатите по полски език

С възникването си през 2017 г. новата институция си поставя за цел професионализацията на международните научни контакти и делегирането на лекторите в чужбина. Достъпът до информация между кандидатите за лекторски позиции, назначените лектори и NAWA се обезпечава от информационна система. Тя предоставя възможност за подаване на заявления на кандидатите лектори⁶⁾, на отчети за дейността на лекторите, както и за сключване на трудови договори за следващата академична година. Създадена е възможност и за провеждане на събеседване с кандидатите за лектори посредством приложния

Карта на лекторатите по полски език
през академичната 2018/2019 година⁵⁾

софтуер Skype. Освен това лекторите са длъжни да участват в методическата конференция, която NAWA организира веднъж годишно. С участието си в нея те не само повишават квалификацията си, но и споделят опит с останалите си колеги. В рамките на конференцията се организира учебна екскурзия с цел усъвършенстване на знанията в областта на полските реалии.

NAWA полага усилия за включването на лекторите по полски език в списъка на официалните държавни лица в чужбина, които към момента обаче се оказват неуспешни. Лекторът получава необлагаема стипендия, предназначена за покриване на разходите по време на престоя му. Стипендията се изплаща на три пъти, а размерът ѝ се определя от специална таблица, като е различен за отделните страни. Важно е да се отбележи, че NAWA успя да гарантира социално и здравно осигуряване на лекторите, които не са служители на приемащите университети⁸⁾. Също така покрива разходите за ваканционния период в размер на 50% от месечната стипендия на лекторите, които продължават своята дейност и през следващата академична година. Всичко това, както и намерението да се регулират отношенията с чуждестранните университети чрез сключване на директни трудови договори с лекторите, работи в полза на повишаване на качеството на обучение и равни условия на труд за всички лектори. С други думи, NAWA акцентира не толкова върху възможностите за разширяване на мрежата от лекторати, колкото до подобряване на сътрудничеството в рамките на вече съществуващите лекторати. Без съмнение, посочените факти оказват влияние върху намаляването на броя на лекторатите. Повлияна ли е от тях и дейността на полските лекторати в Словакия и България?

Полските лекторати в Словакия

Лекторатът по полски език в Университета „Коменски“ в Братислава има почти стогодишна история. Деветият поред лекторат по полски език в световен мащаб е основан през една и съща година с лектората в Прага (Dąbrowska, 2018: 24). Възниква само няколко години след създаването на Братиславския университет, който през 2019 г. чества стогодишния си юбилей. „През акад. 1923/1924 г. пристига първият полски лектор – д-р Йежи Погоновски от Краков“ (Pančíková, 2008: 417). От акад. 1928/1929 г. за цяло десетилетие тук постъпва доц. Владислав Бобек, който през 1942 г. загива в концентрационните лагери в Аушвиц (Obertová, 2017: 293). Сред най-добрите следвоенни лектори се откроява името на проф. Халина Янашек-Иваничкова (Pančíková, 2008: 417), благодарение на която през 1957 г. полонистиката се институционализира като самостоятелна специалност (Ivaničková, 1974: 60). В името на братиславската полонистика дълги години (1978 – 2011) работи проф. Марта Панчикова, една от основателките на Сдружението на полските и чуждестранните преподаватели по полска култура и полски език като чужд Bristol (Stowarzyszenie „Bristol“ Polskich i Zagranicznych Nauczycieli Kultury Polskiej i Języka Polskiego jako Obcego), което възниква през 1997 г. Сдружението подкрепя дейността на лекторите и преподавателите по полски език по целия свят⁹⁾ и в Устава¹⁰⁾ си формулира своите цели и задачи, които най-общо се заключават в популяризиране и насърчаване на обучението по полски език като чужд и развитието му най-вече в чуждестранните университети.

Авторката на настоящата статия е двадесетата поред лекторка по полски език в Катедрата по славянски филологии във Философския факултет на Университета „Коменски“ в Братислава. Учебните часове в рамките на лектората са между 17 и 19 седмично. Те са предназначени за студентите от специалността „Средноевропейски изследвания“, която е изучавана от много чуждестранни студенти и обучението се провежда на английски език. За придобиване на магистърска степен студентите полагат държавен изпит по първи чужд език (полски, словашки или словенски) на ниво C1 и по втори чужд език на ниво B1, а също и изпит по полска, словашка или словенска литература. През настоящата академична година в петте курса на специалността са записани общо 48 студенти, други 16 посещават факултативно лекторатите по полски, словашки и словенски език. От следващата академична година полският език ще бъде един от петте славянски езика, които се предлагат в комбинация от два езика в специалността „Славянски изследвания“. Акредитацията на програмата „Полски език и култура“, която се изучава в рамките на специалността „Писмен и устен превод“, е все още активна, но последните приемни изпити за нея са се провели през акад. 2014/2015 г. Срокът ѝ изтича през 2023 г., но се предполага, че условията на предстоящата акредитация ще бъдат по-рецидивни по-строги, затова обучението по полски език най-вероятно ще функционира само в рамките на останалите програми.

Лекторати по полски език съществуват още в Прешовския университет и Университета „Матей Бел“ в Банска Бистрица. Лекторатът в Прешовския университет е открит през acad. 1969/1970 г. (Vojteková). Полският език тук се е изучавал в рамките на различни специалности, а днес, подобно на Братиславския университет, е част от специалността „Средноевропейски изследвания“. В нея през acad. 2019/2020 г. 19 студенти изучават полски език. Към настоящия момент доц. Габриела Олхова е петнадесетата поред полска лекторка, изпратена в Университета в Прешов.

Лекторатът в Банска Бистрица възниква през 1997 г. със съдействието на братиславската полонистка проф. Марта Панчикова (Račáková, 2015: 107). През acad. 2019/2020 г. най-младият полски лекторат предлага обучение в единствената по рода си в Словакия специалност „Полска филология“, в която се подготвят преводачи от и на полски език. От 2012 г. към лектората развива дейност и Центърът по полски език и култура (Olchowa, 2018: 653, 657), който през миналата година беше изправен пред заплахата от затваряне, но благодарение на подкрепата на Посолството на Полската република в Словакия продължи съществуването си. Към днешна дата в Университета „Матей Бел“ 11 студенти следват полска филология, отделно около 40 други студенти посещават курсовете по полски език, а осмата поред лекторка е д-р Божена Котула.

Обучение по полски език се предлага и в Университета „Константин-Философ“ в Нитра, в Катедрата по средноевропейски изследвания. Курсовете се водят от д-р Милан Йозек. Лекторатът обаче не е под егидата на NAWA.

Независимо от различните „турбулентни състояния“, които ги съпровождат, всички полски лекторати в Словакия засега „оцеляват“. Следващото предизвикателство пред тях е свързано с покриването на изискванията на новата акредитация, на която ще бъдат подложени всички висши учебни заведения в Словакия. Нагласите за бъдещето трябва да са оптимистични, тъй като с оглед на географското положение владееенето на полски език е от важно значение. Полша непрекъснато поддържа контакти с южната си съседка в областта на политиката, икономиката и културата. За абсолвентите, придобили високо ниво на владееене на полския език, няма да е трудно да се реализират в международните концерни, които не липсват в столицата на Словакия.

Лекторатите по полски език в България

Въпреки че населението ѝ е по-голямо от това на Словакия, в България действат само два полски лектората под егидата на NAWA. От друга страна, положението е разбираемо, тъй като България и Полша не са съседни държави¹¹⁾.

Лекторатът в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ е основан през 1938 г., като деветнадесетият лекторат по полски език в света. След повече от 30 години, през 1970 г. полски език започва да се изучава и в Шумен-

ския университет „Епископ Константин Преславски“. През акад. 1973/1974 г. врати отваря лекторатът във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ (първоначално в рамките на двустранна спогодба с Ягелонския университет). През 1979 г. се поставя началото на лектората в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (Dąbrowska, 2018: 24 – 25).

За съжаление, в два от изброените лектората днес не се обявяват места за лектори по полски език. В Шуменския университет курсовете по полски език за студентите по българска и руска филология, както и в други филологически специалности, са преустановени през акад. 2017/2018 г., като преди това са редуцирани от три на един семестър (Koleva & Atanasova, 2018). Вместо полски започва да се изучава словашки език.

Освен в Софийския университет от 1991 г. полска филология се изучава и в Пловдивския университет (Zięba), към която интересът в последните години е занижен. По тази причина от 2017 г. тук не се изпраща полски лектор, а часовете с малкото на брой студенти се водят от местен преподавател.

Както се вижда, от четири действащи лектората остават само два – в София и Велико Търново. Полонистиката в Софийския университет продължава успешното си развитие в рамките на специалността „Славянска филология“. Към днешна дата 50 студенти са избрали да следват полска филология, а д-р Жанета Павлович е тяхната полска лекторка.

Първоначално и във Великотърновския университет се е изучавала славянска филология с профил полски, хърватски или сръбски език (Iwanowa, Grigorowa, 2013: 57), а днес е заменена от лингвистика с английски или немски език в комбинация със славянски език. Според предоставените данни от сегашната лекторка д-р Виргиния Мирославска полският, като един от предлаганите славянски езици, се изучава от 24 студенти. Други 14 студенти посещават избираемите курсове по полски език.

Изводи и перспективи

След направеното изложение можем да обобщим, че въпреки инициативите на сдружението Bristol и акцента му върху първостепенното значение на полските лекторати в чужбина, както и ролята на NAWA за издигане на професионалното равнище на лекторатите, най-вероятно златните години на обучението по полски език като чужд в европейските университети са вече в миналото. И докато в Китай броят на лекторатите в последно време се е увеличил на 10, в Словакия и България, подобно на други държави, на заден план остават класическите специалности като „Полска филология“. Изучаването на полския език става част от новите специалности „Средноевропейски изследвания“, „Лингвистика“, „Славистика“ и др.

Не бива да смятаме наблюдаваните тенденции за обезпокояващи, тъй като те са съобразени с изискванията на пазара на труда. Оставаме с надеждата,

че тези реформи в бъдеще няма да доведат до липсата на добре подготвени полонисти и преводачи извън границите на Полша.

БЕЛЕЖКИ

1. Срв. Kowalewski (2011); Dąbrowska, A., Kto, gdzie, kiedy i dlaczego uczył (się) dawniej języka polskiego jako obcego? [online] rjp.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1372:kto-gdzie-kiedy-i-dlaczego-uczy-si-dawniej-jzyka-polskiego-jako-obcego-prof-anna-dbrowska101&catid=109&Itemid=81
2. Мiodunka, W. (1997), Stan aktualny i przyszłość promocji języka polskiego w świecie. In: Przegląd Polonijny, 3.
3. Й. Вуйтович представя конкретни данни: в Англия – 1 лектор, България – 2, Чехословакия – 1, Дания – 1, Финландия – 1, Франция – 8, Индия – 1, Югославия – 3, Норвегия – 1, ГДР – 4, ГФР – 2, Румъния – 1, Швеция – 2, Унгария – 1, Италия – 2. Авторката споменава и за лекторат в Пекин, но не го посочва в списъка.
4. Така по това време се е наричало министерството, което е следяло за дейността на лекторатите в периода 1966 – 1972 г. Впоследствие настъпват структурни промени, а между 2006 и 2017 г. с тази задача се заема Министерството на науката и висшето образование.
5. Данни за най-високия брой действащи лекторати в отделните държави: Русия – 18, Украйна – 13, Франция – 9, Италия – 7, България – 4, Великобритания – 4, Белгия, Чехия, Молдова, Румъния, Словакия и Унгария – по 3.
6. Вж. на: nawa.gov.pl/jezyk-polski/program-lektorzy
7. Необходимо е кандидатите за лектор по полски език да отговарят на следните изисквания: да са полски граждани, да имат завършено висше образование в областта на хуманитарните или обществените науки, специализация или докторантура по полски език като чужд и минимум три години стаж по специалността (от които минимум 1 година в чужбина), владеене на езика на приемащата страна (Програма „Лектори“ 2020/2021) (Regulamin programu Lektorzy 2020/2021) [online] nawa.gov.pl/jezyk-polski/program-lektorzy/regulamin).
8. Точка 2.3.3 от Програмата „Лектори“ 2020/2021.
9. Не всички лектори в чужбина работят при равни условия. Например в Словакия са назначени на трудов договор от местния университет и получават средства за наем на жилище. На други места лекторът получава единствено стипендията от NAWA и допълнителни средства от местния Полски културен институт.
10. На интернет страницата на Bristol www.bristol.us.edu.pl/czlonkowie.php фигурират около 250 членове.

10. Вж. на: www.bristol.us.edu.pl/statut.php
11. Контактите между Полша и България датират още от Късното Средновековие, като особено активни, главно в областта на културата, са през последното столетие (срв. Karaguzov, 2013: 457).
12. Вж. на: www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/fakulteti/fakultet_po_slavyanski_filologii/specialnosti/bakalav_rski_programi/fakultet_po_slavyanski_filologii/slavyanska_filologiya/kvalifikacionna_harakteristika

REFERENCES

- Dąbrowska, A. (2018). Byli przed nami, uczyli przed nami. Nauczanie języka polskiego jako obcego (jpjo) – spojrzenie diachroniczne, In: *Polonistyka na początku XXI wieku. Diagnozy. Koncepcje. Perspektywy*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 15 – 43.
- Dąbrowska, A., Miodunka, W. & Pawłowski A. (2012). *Wyzwania polskiej polityki językowej za granicą: kontekst, cele, środki i grupy odbiorcze*, Warszawa: Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Departament Dyplomacji Publicznej i Kulturalnej.
- Ivaničková, H. (1974). Polonistyka na Uniwersytecie Komeńskiego w Bratysławie (Słowacja). In: *Biuletyn Polonistyczny*, 17/53, 57 – 69.
- Iwanowa, C.N. & Grigorowa, M. (2013). Polonistyka na Uniwersytecie Wielkotypnowskim. In: *Postscriptum Polonistyczne*, 12 (2), 57 – 67.
- Koleva, K. & Atanasova, D.-D. (2018). Nauczanie języka polskiego i kultury polskiej na Uniwersytecie Szumeńskim, In: *Polonistyka na początku XXI wieku. Diagnozy. Koncepcje. Perspektywy*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 662 – 667.
- Kowalewski, J. (2011). 80 lat nauczania języka polskiego jako obcego. In: *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, 37/3, Kraków, 99 – 124.
- Obertová, Z. (2017). Władysław Bobek – polonista, slovákista, slavista. In: Slobodník, M., Glossová, M. (Eds.). *95 rokov Filozofickej fakulty UK. Pohľad do dejín inštitúcie a jej akademickej obce*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 292 – 305.
- Olchowa, G. (2018) Nowe wyzwania polonistyki zagranicznej w XXI wieku na przykładzie Słowacji. In: *Polonistyka na początku XXI wieku. Diagnozy. Koncepcje. Perspektywy*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 653 – 661.
- Pančíková, M. (2008). Nowe programy studiów na polonistyce w Bratysławie. In: Miodunka, W. & Seretny, A. (Eds.). *W poszukiwaniu nowych rozwiązań. Dydaktyka języka polskiego jako obcego u progu XXI w.*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 417 – 420.
- Račáková, A. (2015). Historia polonistyki na Uniwersytecie Macieja Béla w Bańskiej Bystrzycy. In: *Postscriptum Polonistyczne*, 15 (5), 105 – 11.

- Vojteková, M. *O polonistyce w Preszowie na Słowacji. Historia i współczesność* [online] www.bristol.us.edu.pl/wykladowcy_na_swiecie.php?a=13
- Wójtowicz, J. (1969). Nauczanie języka polskiego jako obcego – ogólnopolska konferencja metodyczna w dn. 27 – 29 maja 1968 w Opatowie pod Kępem. In: *Poradnik Językowy*, 3.
- Zięba, A. *Polonistyka na Uniwersytecie w Płoddiwie* [online] www.bristol.us.edu.pl/wykladowcy_na_swiecie.php?a=48
- Karagyozev, P. (2013). Polonistikata v Balgariya: po povod 60-ata godishnina na samostoyatelnoto prepodavane na polski ezik, literatura i kultura v Sofiyskiya universitet. *Chuzhdoezikovo Obuchenie – Foreign Language Teaching*, 40 (4), 457 – 462. [in Bulgarian]

POLISH LANGUAGE AT FOREIGN UNIVERSITIES IN THE PERSPECTIVE OF A TEACHER OF POLISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Abstract. The first part of the paper presents a brief glimpse into the history of teaching Polish as a Foreign Language at universities worldwide. Activities of Bristol Association of Polish and Foreign Teachers of Polish Culture and Polish as a Second Language are also mentioned, as well as its role in offering methodological help for teachers and professors of Polish overseas. The paper offers also a presentation of the current model of teaching Polish abroad coordinated since 2017 by the Polish state agency NAWA. The second part of the paper deals with an overview of university centers teaching Polish in Slovakia. The author focuses mainly on the specifics of Polish education program at the Department of Slavonic Languages, Faculty of Arts at the Comenius University in Bratislava, from the synchronic and diachronic point of view. At the end of the paper, some relevant information about teaching Polish at university centers in Bulgaria is mentioned from the comparative, current perspective.

Keywords: teaching Polish abroad; Polish as a second language; teaching Polish in Slovakia; teaching Polish in Bulgaria

✉ **Dr. Magdalena Zakrzewska-Verdugo**

ORCID iD: 0000-0002-2568-087X

Department of Slavonic Languages

Faculty of Arts

Comenius University in Bratislava

2, Gondova St.

811 02 Bratislava, Slovakia

E-mail: verdugo1@uniba.sk